

วารสารอิเล็กทรอนิกส์
ทางการศึกษา

OJED, Vol.9, No.4, 2014, pp. 80-92

OJED

An Online Journal
of Education

<http://www.edu.chula.ac.th/ojed>

การจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนในเขตภาคใต้ KNOWLEDGE MANAGEMENT TO PROMOTE LIFELONG LEARNING IN COMMUNITIES IN THE SOUTH OF THAILAND

นางสาวธิดารัตน์ ศิริรัตน์ *

Tidarat Sirirat

ผศ.ดร.วีรฉัตร สุปัญญา **

Asst. Prof. Weerachat Soopunyo, Ph.D.

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนและ 2) เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ ครุภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้ 9 ท่าน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตและแนวทางการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย พบว่า 1) กระบวนการจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้ ประกอบด้วย (1) การแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ภายในที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ และความรู้ภายนอกที่เกิดจากการเรียนรู้จากการอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ (2) การสร้างความรู้จากการทำงานหรือจากการนำความรู้ที่มีอยู่ผนวกเข้ากับความรู้ใหม่ (3) การจัดเก็บและการรวบรวมความรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย (4) การถ่ายทอดความรู้ด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ และ (5) การแบ่งปันและเผยแพร่ความรู้ด้วยการพบปะพูดคุยผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ผ่านสื่อต่างๆ และผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต 2) ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนพบว่า (1) ด้านการแสวงหาความรู้ ควรมีการส่งเสริมการแสวงหาความรู้จากการเรียนรู้จากการกระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่รู้สึกและรู้จริง (2) ด้านการสร้างความรู้ ควรมีการสร้างความรู้จากข้อมูลข่าวสาร หรือมีการสร้างความรู้ของชุมชนจากภายในและภายนอก (3) ด้านการจัดเก็บและรวบรวมความรู้ ต้องมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุนในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งชุมชน (4) ด้านการถ่ายทอด จำเป็นต้องถ่ายทอดจากการได้เข้าไปสัมผัสจริงในชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และ (5) ด้านการแบ่งปันและเผยแพร่ความรู้ควรมีการเผยแพร่ความรู้โดยใช้สื่อที่สร้างสรรค์ สื่อดิจิทัลและควรมีแนวทางสนับสนุนการนำไปปฏิบัติ

* นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: tirirat_10@hotmail.com

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: drpaw@hotmail.com

ISSN 1905-4491

Abstract

The purposes of this research were to:1) analyze the knowledge management process of teachers of Thai traditional knowledge to promote lifelong learning in southern communities in Thailand and 2)synthesize the suggestions to apply the knowledge management process. The research participants were nine teachers of traditional Thai knowledge in the south of Thailand. The instruments used in the study were an interview form, an observation form and a focus group.

Results indicate that knowledge management processes of teachers of traditional Thai knowledge comprised (1) knowledge acquisition from internal and external sources, (1.2) knowledge creation from work or from combining their own knowledge with the newly acquired, (1.3) knowledge storage and compilation through a variety of methods,(1.4)transfer of knowledge by various means, and(1.5) knowledge sharing and dissemination through community meetings, various media, and internet network groups. 2)suggestions for applying the knowledge management process to promote lifelong learning in the communities included (2.1)the acquisition of knowledge should be from action and experiential-based learning, (2.2) creation of knowledge should be from community-based information, from both internal and external sources, (2.3) the storage and compilation of knowledge should use more modern information technology to support community learning,(2.4)the transfer of knowledge should undertake to transfer the experience within the community context, and (2.5) the sharing and dissemination of knowledge should be done with the use of creative and digital media, and there should be guidelines to support actual practice.

คำสำคัญ: การจัดการความรู้/ครูภูมิปัญญาไทย/การเรียนรู้ตลอดชีวิต

KEYWORDS: KNOWLEDGE MANAGEMENT/THAI WISDOM TEACHERS/LIFELONG LEARNING

บทนำ

อิทธิพลจากกระแสทุนนิยมที่เน้นการพัฒนาแบบก้าวกระโดด ละเลยวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาดั้งเดิมรับกระแสความเชื่อการปฏิบัติจากโลกตะวันตกโดยขาดการกลั่นกรองได้สร้างปัญหาอย่างต่อเนื่อง สังคมที่เจริญขึ้นโดยวัดจากการมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันสมัยแต่ปัญหาต่างๆ กลับเพิ่มขึ้นจึงทำให้นานาประเทศเกิดความสนใจในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเปิดโอกาสให้ผู้ทรงภูมิปัญญามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษายิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ซึ่งในส่วนของประเทศไทยภูมิปัญญาไทยถือว่าเป็นความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนตามที่ชนชาวไทยได้สั่งสมประสบการณ์เอาไว้เป็นแบบแผนและมีกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้ อีกทั้งยังพัฒนาจนเกิดการหลอมรวมเป็นแนวคิดเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของการดำรงชีวิตและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละท้องถิ่นให้เหมาะสมกับยุคสมัยของสังคมไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2551)

บุคคลที่เป็นฟันเฟืองสำคัญในการพัฒนาดังกล่าวก็คือ “ครูภูมิปัญญาไทย” ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ไทยทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ ในการนำเอาภูมิปัญญาไทยมาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศโดยการเอาองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษาทั้งในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและการพัฒนาองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยที่ให้การเรียนรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) นอกจากนี้ครูภูมิปัญญาไทยยังเป็นบุคคลที่มีลักษณะใฝ่รู้ รักดี ทำดีและช่วยแก้ปัญหา ซึ่งความสามารถในการได้มาขององค์ความรู้ภูมิปัญญานั้นเกิดจาก

การคิดสร้างสรรค์ได้เอง สืบทอดจากบรรพบุรุษ เรียนรู้จากผู้รู้และเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติได้องค์ความรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาเลือกสรรและปรับปรุง โดยองค์ความรู้ที่ได้นี้จะนำไปใช้ปฏิบัติซึ่งส่งผลให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะนั่นเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

ดังนั้นการพัฒนาตนเองของครูภูมิปัญญาไทยก็มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาความรู้ด้านต่าง ๆ อันเนื่องมาจากท่านเหล่านั้น มีการคิดและทำอย่างบูรณาการ มีจิตสาธารณะ ศรัทธาในการเรียนรู้ การพึ่งตนเอง คุณธรรมนำชีวิต มีภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นไปสู่ความสำเร็จนอกจากนี้จะต้องเป็นผู้มีจิตใจดี มุ่งจะทำประโยชน์เพื่อชุมชน ร่วมกันให้มีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดี โดยสอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมชุมชน มีความรักและเชื่อมั่นในการเรียนรู้ มุ่งแสวงหาทั้งจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในวิถีชีวิตเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครูภูมิปัญญาไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2551)

ความรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาให้ชุมชนเกิดการดำเนินการพัฒนาอย่างเป็นระบบหรือเป็นกระบวนการและอีกอย่างความรู้ที่ชุมชนสามารถนำสิ่งเหล่านั้นไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนได้และการนำความรู้เหล่านั้นไปจัดการให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (ประพันธ์ ผาสุยดี, 2549) ซึ่งความรู้สามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ 1) ความรู้ประเภทเด่น (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในรูปแบบของเอกสาร หรือวิชาการในตำรา และ 2) ความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวตน เป็นประสบการณ์ที่สั่งสมมา ยาวนาน (วิจารณ์ พานิช, 2547) นอกจากนี้การจัดการความรู้ยังเป็นแนวคิดที่สำคัญในฐานะเครื่องมือที่นำไปสู่การพัฒนาทุนทางสังคม โดยต้องหมั่นเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สามารถเอาความรู้ที่เหมาะสมไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดการความรู้เป็นเรื่องที่ให้ความสำคัญกับการทำแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก แล้วนำมาถกแถลง ตรวจสอบ นำความรู้ที่ถูกต้องไปใช้อย่างเหมาะสมแล้ววนกลับมาเป็นข้อมูลใหม่เป็นวงจรที่ไม่รู้จบ เป็นกระบวนการเพิ่มทุนทางปัญญาอยู่ตลอดเวลา (วิจารณ์ พานิช, 2547)

ดังนั้นครูภูมิปัญญาไทยเป็นพลังสำคัญในการจัดการความรู้ ที่เกิดจากการกระทำจริงแล้วนำไปสู่การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์มวลประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจองค์แท้ ชัดเจนในประเด็นต่าง ๆ แล้วเกิดการคิดรวบยอดเกิดความรู้หรือเกิดข้อสรุปและการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยนั้นสามารถเป็นแนวคิดสู่การปฏิบัติในสถานการณ์จริงในชุมชนได้ อีกทั้งองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยยังสามารถนำความรู้ไปพัฒนาการศึกษาได้โดยให้เกิดในชุมชนได้ทั้ง 3 รูปแบบไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประการสำคัญกระบวนการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทยยังมีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

ชุมชนในภาคใต้มีลักษณะภูมิปัญญาไทยที่เกิดจากการพัฒนา การปรับตัวและได้รับการหล่อหลอมสืบทอดมาอย่างยาวนานจากพระพุทธศาสนาที่ถือคติว่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยนั้นเป็นสิ่งที่ดีงามและมีคุณค่าเป็นอย่างมาก (ชรินทร์ อินทะสุวรรณ, 2554) อีกทั้งมีลักษณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดประสบการณ์ชีวิตอย่างกว้างขวางและหลากหลายในการดำรงชีวิตจากการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มต่าง ๆ ทำให้ชุมชนในภาคใต้มีลักษณะเป็นชุมชนเรียนรู้และมีพลวัตอย่างต่อเนื่อง (ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, 2548) นอกจากนี้ชุมชนในภาคใต้ยังเป็นดินแดนแห่งความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมมายาวนาน ดังนั้นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมใต้จึงมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะเนื่องจากภาคใต้มีประชาชนที่นับถือศาสนาต่างกัน ได้แก่ พระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม โดยผู้ที่นับถือศาสนาก็จะมีภูมิ

ปัญญาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ในขณะที่กลุ่มผู้นับถือพระพุทธศาสนาก็จะมีวัฒนธรรมประเพณีคล้ายกับภาคอื่น แต่ทว่าลักษณะวัฒนธรรมวิถีความเป็นอยู่ของประชาชนของภาคใต้ในแต่ละพื้นที่ยังมีความแตกต่างกันไป เพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยทาง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคน การรับวัฒนธรรมจากภายนอกและลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงมีผลให้ลักษณะการดำเนินชีวิตและความ เป็นอยู่ของคนในชุมชนภาคใต้มีเอกลักษณ์เฉพาะ (อุทัย ดุลยเกษม, 2551) แต่ถึงอย่างไรก็ตามยังพบว่าชุมชน ในภาคใต้ก็ยังเกิดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาด้านการจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ สภาพปัญหาและ ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งปัญหาความยากจนและคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนที่ต้อง พึ่งพาอาชีพทางเกษตรเป็นหลักเมื่อภาวะเศรษฐกิจขยายตัวต่ำจึงส่งผลให้เกิดปัญหาการว่างงานของประชาชน ตามด้วยเช่นกัน (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2553)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของชุมชนในเขตภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูภูมิปัญญาไทยที่เป็นบุคคลสำคัญในการเป็นแบบอย่าง และเป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถกลายเป็นชุมชนที่เกิดการเรียนรู้ ตลอดชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ผลจากการศึกษาดังกล่าวจะนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการนำ กระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนในเขตภาคใต้ให้ สามารถปรับตัวเข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้ ตลอดจนเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจให้แก่ครูภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้ในการทำหน้าที่ในการสืบสานภูมิ ปัญญาไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ ชุมชน
2. เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะของประชาชนในการนำกระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย ไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนใน เขตภาคใต้มีขั้นตอนการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอด ชีวิตของชุมชน โดยผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร ข้อมูลต่าง ๆ ผ่านตำรา วารสาร หนังสือ อินเทอร์เน็ต และสื่อ ต่างๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับครูภูมิปัญญาไทย การจัดการความรู้ และใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกตในการเก็บข้อมูลกับครูภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ เจาะจงในแต่ละด้านของครูภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้รุ่นที่ 1 ถึง รุ่นที่ 3 สาขาละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน เพื่อ เก็บข้อมูลและได้ข้อมูลที่เหมาะสมและครบถ้วน ซึ่งได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) เป็นครูภูมิปัญญาไทย ซึ่งสรรหาและยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

2) เป็นครูภูมิปัญญาไทย มีการดำเนินชีวิตที่สามารถพึ่งพาตนเองได้และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดการความรู้ที่ชัดเจน

3) เป็นครูภูมิปัญญาไทยที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนและสังคมในระดับวงกว้างอย่างต่อเนื่องหลังจากได้รับการประกาศยกย่องจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยและแบบสังเกตกระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำเครื่องมือรวบรวมเนื้อหาจากการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยและแบบสังเกตกระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย ไปสอบถาม/สัมภาษณ์และสังเกตด้วยตนเองกับกลุ่มเป้าหมายที่ประกอบด้วยครูภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้ทั้ง 9 สาขา ได้แก่ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตมาวิเคราะห์สรุปข้อมูลตามแนวทางที่เสนอไว้ ด้วยเทคนิคตัดปะ จากนั้นตีความ จัดหมวดหมู่ และเปรียบเทียบคำตอบของครูภูมิปัญญาไทยแต่ละท่าน โดยทำการวิเคราะห์เนื้อหาด้านความจริงและวิเคราะห์เนื้อหาด้วยความหมายของคำพูดและทำการวิเคราะห์สรุปข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 สังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 10 ท่าน โดยแบ่งกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประกอบด้วย ครูภูมิปัญญาไทย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการความรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนรู้ชีวิต ผู้นำชุมชน และตัวแทนชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ร่างแนวทางการสนทนากลุ่ม (Discussion Guideline) เรื่องข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน โดยใช้ผลจากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 มาเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ที่ห้องประชุม 403 อาคารประชุมสุข อาชีวอารุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสังเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตมาสังเคราะห์และสรุปข้อมูลตามแนวทางที่เสนอไว้ ด้วยเทคนิคตัดปะ จากนั้นตีความ จัดหมวดหมู่ และเปรียบเทียบคำตอบของครูภูมิปัญญาไทยแต่ละท่าน โดยทำการวิเคราะห์เนื้อหาด้านความจริงและวิเคราะห์เนื้อหาด้วยความหมายของคำพูด และทำการวิเคราะห์สรุปข้อมูล

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 2 ตอนสามารถสรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

1.1 ผลการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย พบว่า 1) การจัดการความรู้ หมายถึง กลยุทธ์หรือกระบวนการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนโดยมีกิจกรรมที่รวมถึง การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปัน/การเผยแพร่ความรู้ โดยเกิดขึ้นจากกระบวนการภายในคนหรือกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างคนแล้วมีการยกระดับความรู้ให้ลึกซึ้งนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้เพื่อให้คนมีความหลากหลายทักษะ ความคิด วิถีคิด ได้ทำงานร่วมกันได้อย่างสร้างสรรค์และเพื่อการแก้ไขปัญหาการเรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุด 2) กระบวนการจัดการความรู้เป็นกลยุทธ์หรือกระบวนการในการพัฒนาการเรียนรู้ของคนโดยมีกิจกรรมที่รวมถึง (1) การแสวงหาความรู้ หมายถึง การเสาะหาหรือค้นหาความรู้ภายในที่ฝังลึกในตัวบุคคลว่ามีความรู้อะไร โดยเฉพาะความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลที่รวมถึงความรู้จากการค้นคว้าเพิ่มเติม (2) การสร้างความรู้ หมายถึง การสร้างสรรค์ความรู้ขึ้นหรือการสร้างความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการหยั่งรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล (3) การจัดเก็บและรวบรวมความรู้ หมายถึง การที่บุคคลสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาแล้วนำมาแยกแยะหรือหลอมรวมกันให้สะดวกแก่การศึกษาทำความเข้าใจ (4) การถ่ายทอดความรู้ หมายถึง การนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวของบุคคลส่งต่อให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดอย่างมีระบบ เป็นกระบวนการต่อเนื่องไปจนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (5) การแบ่งปัน/การเผยแพร่ความรู้ หมายถึง การนำเอาความรู้บุคคลที่ผ่านการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การสนทนาและประสบการณ์มาจัดเก็บไว้ให้เป็นระบบแล้ว นำไปเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ใช้ประโยชน์ และ 3) เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การจดบันทึก ระบบพี่เลี้ยงการเล่าเรื่องการอบรมเวทีการเรียนรู้ เป็นต้น

1.2 ผลจากการวิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกระบวนการจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยและการสังเกตกระบวนการจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย

1.2.1 ด้านการแสวงหาความรู้ พบว่า การแสวงหาความรู้เกิดจากการแสวงหาจากแหล่งความรู้ภายในและความรู้ภายนอกด้วยวิธีการต่างๆ โดย 1) การเรียนรู้จากภายในคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการลงมือปฏิบัติ และ 2) การเรียนรู้จากภายนอก คือ การอ่าน ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และบทความการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ ครูอาจารย์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในชุมชน และเรียนรู้จากการการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยผสมผสานกันไป

1.2.2 ด้านการสร้างความรู้ พบว่า มีการสร้างความรู้ที่หลากหลายซึ่งเกิดจากการที่บุคคลให้ความรู้ที่ตนมีอยู่กับผู้อื่น เช่น การทำงานด้วยกันอย่างใกล้ชิด หรือการนำความรู้ที่มีอยู่ผนวกเข้ากับความรู้ของแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ และ ความรู้ที่ได้จากการรวบรวมเข้าด้วยกันและสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่แล้ว ที่สำคัญการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ เป็นการทำงานบนปัญหาจริงซึ่งเน้นการได้มาของการเรียนรู้และการนำไปใช้แก้ไขปัญหา นอกจากนี้การนำเอาประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ ทำให้เกิดการสะท้อนความคิดซึ่งเป็นการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์มวลประสบการณ์เกิดเป็นความคิดรวบยอดและนำไปสู่การประยุกต์แนวคิดสู่การลงมือทำเพื่อตกผลึกเป็นองค์ความรู้แบบรวม ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชน

1.2.3 ด้านการจัดเก็บและการรวบรวมความรู้ พบว่า มีการจัดเก็บและรวบรวมความรู้หลากหลายวิธีการ เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้ง

เกี่ยวกับกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและจดจำของปัจเจกบุคคล การเก็บสะสมความรู้มีโครงสร้างและการจัดเก็บเป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้องรวดเร็ว นอกจากนี้มีการจัดเก็บไว้เป็นเอกสาร ตำราหรือเก็บไว้ในฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต ที่สามารถเปิดเผยและชัดเจน เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงได้อย่างง่าย และสะดวก

1.2.4 ด้านการถ่ายทอดความรู้ พบว่า ครูภูมิปัญญาไทยมีการสอนหรือเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลายมีความเหมาะสมผู้รับบริการบริการ ลักษณะความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ดี และสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการได้ดี เช่น การบรรยาย การลงมือปฏิบัติจริง การสาธิต การทดลอง การนำเอาจริงมาช่วยในการสอนเพื่อให้ผู้รับบริการได้เกิดการเรียนรู้จริง อีกทั้งมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้เป็นแหล่งสำหรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยของชุมชน เช่น วัด ศาลา เวทีชาวบ้าน พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

1.2.5 ด้านการแบ่งปันและเผยแพร่ความรู้ พบว่า ครูภูมิปัญญาไทยแต่ละคนจะมีการแบ่งปันและเผยแพร่ความรู้ โดยการแลกเปลี่ยนความรู้โดยให้บุคคลมีโอกาสพบปะพูดคุยกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้ เพื่อให้สามารถเกิดการพูดคุยเรื่องต่าง ๆ อีกทั้งจะมีการเผยแพร่ความรู้ผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ วัด โรงเรียน โรงพยาบาล สำนักงานการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของแต่ละตำบล และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบต่างๆ การเสนอผลงานในการประชุม การบรรยายการสาธิต และมีการจัดพิมพ์หนังสือ หรืออาจทำเป็นตำรา ตลอดจนผ่านสื่อต่างๆ เช่นทำในรูปแบบวีดิทัศน์ วีซีดี และผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

ภายหลังจากที่ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาอภิปรายข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะแล้ว ผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันกำหนดข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนในเขตภาคใต้ สรุปผลดังนี้

2.1 ด้านการแสวงหาความรู้ คือ มีการแสวงหาความรู้ระดับชุมชน/บุคคลเป็นความรู้ที่อยู่ภายใน (Tacit Knowledge) อาจจะต้องล้วงลึกในตัวของครูภูมิปัญญาไทย ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือแม้แต่ในชุมชนว่ามีความรู้ มีเคล็ดวิชาอะไรอยู่บ้างในชุมชน โดยอาจใช้วิธีการทำ “แผนที่ความรู้” (Knowledge Map) ที่จะบอกว่าใครในชุมชนมีความรู้อะไรบ้าง ต้นตอความรู้มาจากไหนน่าจะเข้าถึงความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญควรมีการส่งเสริมการแสวงหาความรู้จากการเรียนรู้จากการกระทำ ไม่ใช่เรียนรู้จากการฟังหรืออ่าน การเรียนรู้จากการกระทำร่วมกัน เป็นเครื่องมือสร้าง “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ไปในตัว และทำให้เกิดการเรียนรู้ที่รู้สึกและรู้จริง ที่สำคัญสร้างวัฒนธรรมยอมรับความผิดพลาดหรือล้มเหลว เพราะความผิดพลาดหรือล้มเหลวนั้นจะทำให้คนในชุมชนไม่กลัวความล้มเหลว และกล้าทดลองหาแนวทางใหม่ ๆ ใช้ความรู้เพื่อทำสิ่งใหม่ ๆ วิธีการใหม่ ๆ

2.2 ด้านการสร้างความรู้ คือ มีการสร้างความรู้ใหม่ ๆ ที่ต้องเกิดจากความชำนาญในสิ่งที่ทำ เมื่อทำไปเรื่อย ๆ แล้วก็เกิดความชำนาญในงานนั้น ๆ แล้วจึงผสมผสานกับความรู้อื่น ๆ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสารจินตนาการใหม่ ๆ สังเคราะห์รวมกันกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่หรือมีการสร้างความรู้ของชุมชนด้วยการรวบรวมความรู้จากภายในและภายนอก การสร้างความรู้ใหม่จากการถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีอยู่กับผู้อื่น การเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการนำความรู้ที่ชุมชนมีอยู่ผนวกเข้ากับความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ให้เกิดเป็นความรู้ใหม่

นอกจากนี้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัย โรงเรียน ชุมชน ควรเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของครู ภูมิปัญญาไทย โดยจัดกิจกรรม ตลอดจนสนับสนุนในด้านบุคลากร ทรัพยากร สื่อ รวมไปถึงสนับสนุนในด้านการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ร่วมกับครูภูมิปัญญาไทยเพื่อเผยแพร่ความรู้ไปสู่ชุมชน

2.3 ด้านการจัดเก็บและรวบรวมความรู้ คือ มีผู้ทำหน้าที่รวบรวมความรู้จากครูภูมิปัญญาไทย เช่น ผู้ใกล้ชิด บุตรหลาน ลูกศิษย์ นักเรียน นักศึกษา อาสาสมัคร โดยกระบวนการทบทวนหลังการปฏิบัติ (After Action Review) สามารถเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บและรวบรวมความรู้ได้ ควรวิธีการรวบรวมความรู้จากครูภูมิปัญญาไทยน่าจะรวบรวมจากคนที่มีความรัก ความสนใจในภูมิปัญญาไทยนั้นจริง ๆ มารวมกลุ่มกัน ศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยในลักษณะของชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice : COP) โดยในกลุ่มนี้ก็จะมีความจดบันทึกแล้วสกัดเทคนิคของครูภูมิปัญญา ลูกศิษย์ สมาชิกกลุ่มแต่ละคนก็จะมีเคล็ดลับที่แตกต่างกันไป จดบันทึกและจัดเก็บออกมาเป็นเอกสาร เป็นแผนผัง คู่มือ เป็นต้น และต้องมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุนในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างทั่วถึงตลอดทั้งชุมชน โดยให้มีการจัดเก็บการประมวลผล และการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันได้อย่างสะดวก รวดเร็วและถูกต้อง

2.4 ด้านการถ่ายทอดความรู้ คือมีการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยจำเป็นต้องถ่ายทอดจากการได้เข้าไปสัมผัส เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในภูมิปัญญาไทย หรือชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนที่ถือเป็นต้นกำเนิดของภูมิปัญญาไทยอาจจะดำเนินการโดย ลงพื้นที่ศึกษาภูมิปัญญาไทย การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การเข้าค่ายเยาวชน/ผู้ที่สนใจครูภูมิปัญญาไทยของชุมชนในเขตภาคใต้ จำเป็นต้องมีศูนย์การเรียนรู้ของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้เป็นสถานที่ที่จะมีการพบปะ พูดคุย เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้สอดคล้องและความเหมาะสมกับความต้องการของชุมชนและจัดทำสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองระบบอิเล็กทรอนิกส์ (Computer Assisted Instruction: CAI) เพื่อให้ประชาชน ทุกกลุ่ม และทุกระดับ สามารถศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองได้ทุกที่ทุกเวลาตามอัธยาศัย โดยจัดทำในรูปของซีดีรอมที่สามารถโต้ตอบกับผู้เรียน (Interactive CD-ROM)

2.5 ด้านการแบ่งปันและเผยแพร่ความรู้ คือ มีการเผยแพร่ความรู้ รูปแบบสื่อสร้างสรรค์ สื่อดิจิทัล เช่น สารคดี หนังสือ ที่สามารถถ่ายทอดออกมาให้ผู้รับเอาความรู้ มีความเข้าใจ เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ เกิดแรงบันดาลใจที่จะสืบสานภูมิปัญญาไทยอย่างแท้จริง และรูปแบบของการแบ่งปันและการเผยแพร่ความรู้ของชุมชนในเขตภาคใต้ควรคำนึงถึงผู้รับองค์ความรู้ตามลักษณะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน (Stake Holder) ไม่ว่าจะเป็น ตั้งแต่ระดับบุคคล องค์กรหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะในแต่ละกลุ่มเป้าหมายมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างและต้องการเรียนรู้ในระดับที่ต่างกัน เช่น นักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มอาชีพในชุมชนอาจจะต้องการรู้ เข้าใจ และลงมือในงานภูมิปัญญาไทยนั้นเพื่อประกอบอาชีพได้ เป็นต้นที่สำคัญควรมีการสนับสนุนแนวทางการปฏิบัติ (Practice) ซึ่งสมาชิกในชุมชนแลกเปลี่ยนกัน โดยจะเป็นความรู้เฉพาะด้านซึ่งชุมชนมีการพัฒนา แลกเปลี่ยน และเก็บรักษาไว้ และมีการกำหนดความรู้พื้นฐานที่สมาชิกชุมชนแต่ละคนควรมีซึ่งจะช่วยให้สมาชิกสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ตอนที่ 1 อภิปรายผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

1.1 ด้านการแสวงหาความรู้ ครูภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้ทั้ง 9 สาขา มีการแสวงหาจากแหล่งความรู้ภายในและความรู้ภายนอก ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การอ่าน ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และบทความ การดูโทรทัศน์ ซึ่งสอดคล้องกับ สุมาลี สังข์ศรี (2545) และ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) ได้กล่าว การเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตโดยการบูรณาการการศึกษาเข้าด้วยกัน ทั้งนี้การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสำคัญกับทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว บุคคลจำเป็นต้องเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจนเกิดศักยภาพเพื่อให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ นอกจากนี้การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการลงมือปฏิบัติเช่น การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ พ่อแม่ ครูอาจารย์ ปรชาญชาวบ้าน ผู้รู้ในชุมชน เป็นต้นซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) กล่าวว่า การแสวงหาความรู้ส่วนมากจะมาจากการเรียนรู้ตามวิถีชีวิต วิถีธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง เช่น พ่อแม่ บรรพบุรุษ ปรชาญชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น ที่เกิดจากรับรู้และสั่งสมความรู้ ทักษะ เจตคติและประสบการณ์จริงด้วยการบอกสอน การพูดคุย สังเกตจากผู้ใหญ่และผู้มีประสบการณ์

1.2 ด้านการสร้างความรู้ ครูภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้ทั้ง 9 สาขา มีการสร้างความรู้ที่หลากหลายซึ่งเกิดจากการที่ บุคคลให้ความรู้ที่ตนมีอยู่กับผู้อื่น เช่น การทำงานด้วยกันอย่างใกล้ชิด หรือการนำความรู้ที่มีอยู่ผนวกเข้ากับความรู้ของแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ และ ความรู้ที่ได้จากการรวบรวมเข้าด้วยกันและสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับ Nonaka (1999) ได้กล่าวว่า การสร้างความรู้มี 4 รูปแบบที่เกิดขึ้นจากองค์ความรู้ 2 รูปแบบที่เรียกว่า องค์ความรู้แบบมีนัย (Tacit Knowledge) และองค์ความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ที่ร่วมกันสร้างและเพิ่มพูนความรู้ มีระบบและง่ายต่อการแบ่งปันและถ่ายทอด ได้แก่ 1) การสร้างความรู้จากองค์ความรู้แบบมีโครงสร้าง 2) การสร้างความรู้จากองค์ความรู้แบบชัดแจ้งเป็นความรู้ที่ได้จากองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นมาแล้ว และมีความชัดเจนเป็นระบบที่ถ่ายทอดได้ง่าย 3) การสร้างความรู้โดยความรู้แบบมีนัยถ่ายทอดไปยังความรู้แบบชัดแจ้ง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากผู้เรียนที่ได้คิดค้นองค์ความรู้จากความรู้ที่มีอยู่แล้วนำมาพัฒนาด้วยทักษะเฉพาะตัวก่อให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ซึ่งสามารถถ่ายทอดไปทั่วได้ 4) การสร้างความรู้ด้วยความรู้แบบชัดแจ้งถ่ายทอดไปองค์ความรู้แบบมีนัย ซึ่งสามารถถ่ายทอดได้ด้วยการสังเกตและการปฏิบัติจริงเท่านั้น ที่สำคัญการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ เป็นการทำงานบนปัญหาจริงซึ่งเน้นการได้มาของการเรียนรู้และการนำไปใช้แก้ไขปัญหาซึ่งมีความสอดคล้อง Dewey (1993) กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำจริง ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ใหม่จากการลงมือกระทำ โดยเริ่มจากการรับรู้ปัญหาและเริ่มหาทางแก้ไขปัญหา หลังจากนั้นลงกระทำจนเกิดเป็นประสบการณ์แล้วสร้างเป็นความรู้ใหม่ด้วยตนเองด้วยการยืนยันในความรู้เดิม ปรับเปลี่ยนความรู้เดิมให้เป็นความรู้ใหม่

1.3 ด้านการจัดเก็บและการรวบรวมความรู้ ครูภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้ทั้ง 9 มีการจัดเก็บและรวบรวมความรู้หลากหลายวิธีการ เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนรวมทั้งเกี่ยวกับกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและจดจำของปัจเจกบุคคลการเก็บสะสมความรู้มีโครงสร้างและการจัดเก็บเป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้องรวดเร็ว สอดคล้องกับการดำเนินงานในการจัดการความรู้ของ ยงยุทธ อิมอุไร (2547) ที่ต้องการกลั่นกรองและจัดระบบระเบียบของความรู้ โดยจัดทำระบบความรู้ ได้แก่ จัดและจำแนกความรู้เป็นประเภทและหมวดหมู่ จัดอันดับและ

ความสัมพันธ์ของความรู้ บ่งบอกแหล่งเรียนรู้ เช่น สื่อ สถานที่ ผู้รู้ ได้แก่ การเลือก และการคัดสรรความรู้ และการเก็บรักษา โดยเก็บไว้ในแฟ้มความรู้และเก็บไว้ในตัวบุคคล

1.4 ด้านการถ่ายทอดความรู้ การถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้ ทั้ง 9 สาขา มีการสอนหรือเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย มีความเหมาะสมผู้รับบริการบริการ ลักษณะความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ดี และสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการได้ดี เช่น การบรรยาย การลงมือปฏิบัติจริง การสาธิต การทดลอง การนำเอาจริงมาช่วยในการสอนเพื่อให้ผู้รับบริการได้เกิดการเรียนรู้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ วัลภา เล็กวัฒนานนท์ (2554) ได้กล่าวถึง การบรรยาย สาธิต และฝึกปฏิบัติ เป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ โดยฝึกให้ปฏิบัติจริงทั้งตัวต่อตัวและฝึกเป็นกลุ่ม ให้ศึกษาเรียนรู้ของจริงในพื้นที่ เน้นการเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ตรงในเรื่องที่จะถ่ายทอด และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างผู้รับการถ่ายทอด

1.5 ด้านการแบ่งปันและเผยแพร่ความรู้ ครูภูมิปัญญาไทยในเขตภาคใต้ ทั้ง 9 สาขาแต่ละคน มีการเผยแพร่ความรู้ผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ วัด โรงเรียน โรงพยาบาล สำนักงานการศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของแต่ละตำบล และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อกระจายความรู้ให้ประชาชนได้ทราบ ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการความรู้ของ Davenport (1998) ได้กล่าวถึง การแลกเปลี่ยนความรู้หรือการแบ่งปันความรู้ที่ คน กลุ่มคน จะต้องไม่ใช่เฉพาะเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว ต้องการมีการใช้คนด้วย เช่น การประชุม อบรม สัมมนาการสร้างเครือข่าย การประชุมทางไกล การแลกเปลี่ยนความรู้หรือการแบ่งปันความรู้ไม่ใช่เรื่องของธรรมชาติ ต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุน นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบต่างๆ มีการจัดพิมพ์หนังสือ หรืออาจทำเป็นตำรา ตลอดจนผ่านสื่อต่างๆ เช่นทำในรูปแบบวีดิทัศน์ วิซีดี และผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตงานวิจัยของ สุมาลี สังข์ศรี (2550) ยังกล่าวถึง รูปแบบการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทย คือ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ สื่อและอุปกรณ์ และเครือข่าย โดยในประเด็นเรื่องของเครือข่ายนั้นครูภูมิปัญญาไทยมีการสร้างเครือข่ายเพื่อการแพร่ความรู้ พร้อมทั้งเผยแพร่ทางสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและต่างกลุ่มร่วมกัน

ตอนที่ 2 อภิปรายผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

2.1 ด้านการแสวงหาความรู้ ระดับชุมชน/บุคคลเป็นความรู้ที่อยู่ภายใน (Tacit Knowledge) อาจจะต้องล้วงลึกในตัวของครูภูมิปัญญาไทย ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือแม้แต่ในชุมชนว่ามีความรู้ มีเคล็ดวิชาอะไร อยู่บ้างในชุมชน โดยอาจใช้วิธีการทำแผนที่ความรู้ (Knowledge Map) ที่จะบอกว่าใครในชุมชนมีความรู้ อะไรบ้าง ต้นตอความรู้มาจากไหนน่าจะเข้าถึงความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Nonaka (1999) ได้กล่าวว่า ความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่เรียกว่า ความเป็นตัวตน ในบริบทของความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะตัวและเป็นสิ่งยากในการบันทึกให้เป็นแบบแผนที่ชัดเจน เนื่องจากความรู้ที่ฝังลึกจะถูกเก็บไว้ในระบบสมองของคนและเป็นองค์ประกอบภายในที่สำคัญในการพัฒนา โดยกระบวนการที่ใช้ทดสอบด้วยวิธีการต่าง ๆ เห็นได้จากการปฏิบัติที่เรียกว่า ประสบการณ์ ความชำนาญ โดยการแสวงหาความรู้สามารถทำได้ทั้งในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การจดบันทึก การสร้างแผนผังความรู้ เป็นต้น

2.2 ด้านการสร้างความรู้ มีการสร้างความรู้ใหม่ ๆ ที่ต้องเกิดจากความชำนาญในสิ่งที่ทำ เมื่อทำไปเรื่อย ๆ แล้วก็เกิดความชำนาญในงานนั้น ๆ แล้วจึงผสมผสานกับความรู้อื่น ๆ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร จินตนาการใหม่ ๆ สังเคราะห์รวมกันกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่นอกจากนี้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น

มหาวิทยาลัย โรงเรียน ชุมชน ควรเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของครูภูมิปัญญาไทย โดยจัดกิจกรรม ตลอดจนสนับสนุนในด้านบุคลากร ทรัพยากร สื่อ รวมไปถึงสนับสนุนในด้านการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ร่วมกับครูภูมิปัญญาไทย เพื่อเผยแพร่ความรู้ไปสู่ชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Marquardt (1996) ที่กล่าวว่า การสร้างความรู้ได้จากการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) เป็นกระบวนการโดยรวมกลุ่มเล็กที่มีประสิทธิภาพเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาในสถานการณ์จริง โดยตระหนักว่ากลุ่มบุคคลได้เรียนรู้จากอะไร และการเรียนรู้กลุ่มบุคคลเหล่านั้นให้ประโยชน์กับสมาชิกในกลุ่มได้บ้าง

2.3 ด้านการจัดเก็บและรวบรวมความรู้ มีผู้ทำหน้าที่รวบรวมความรู้จากครูภูมิปัญญาไทย เช่น ผู้ใกล้ชิด บุตรหลาน ลูกศิษย์ นักเรียน นักศึกษา อาสาสมัคร โดยกระบวนการทบทวนหลังการปฏิบัติ (After Action Review) สามารถเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บและรวบรวมความรู้ได้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประพันธ์ ฝาสุกยัต (2547) ที่กล่าวถึง ส่วนหางปลา (Knowledge Assets) เป็นตัวคลังความรู้ที่ประกอบด้วยตัวความรู้ที่ได้ดำเนินการรวบรวมและสะสมไว้เป็นคลังความรู้ โดยมีความเหมาะสมกับผู้ใช้และต้องมีการจัดการความรู้ให้ทันสมัย อีกทั้งวิธีการรวบรวมความรู้จากครูภูมิปัญญาไทยน่าจะรวบรวมจากคนที่มีความรัก ความสนใจในภูมิปัญญาไทยนั้นจริง ๆ มารวมกลุ่มกัน ศึกษา เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยในลักษณะของชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice : COP) มีการจดบันทึกและจัดเก็บออกมาเป็นเอกสารเป็นแผนผัง คู่มือ เป็นต้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Stewart (1997) กล่าวว่า การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ สามารถได้โดยการกำหนดโครงสร้างความรู้ และรวบรวมจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบสามารถนำมาเปรียบได้กับการจัดหมวดหมู่ของหนังสือ หรือเป็นข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยี สิ่งประดิษฐ์ กระบวนการ และสิ่งพิมพ์

2.4 ด้านการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาไทยจำเป็นต้องถ่ายทอดจากการได้เข้าไปสัมผัส เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในภูมิปัญญาไทย หรือชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนที่ถือเป็นต้นกำเนิดของภูมิปัญญาไทยอาจจะดำเนินการโดย ลงพื้นที่ศึกษาภูมิปัญญาไทย การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การเข้าค่ายเยาวชน/ผู้ที่สนใจซึ่งสอดคล้อง สุพัตรา ขาติบัญชาชัย (2548) กล่าวว่า การส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย จะมีหลักสูตรที่บรรจุไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อที่จะทำให้ภูมิปัญญาของชุมชนค่อยๆ ซึมซับไปเรื่อย ๆ หรือในกิจกรรมต่างๆของชุมชนที่จัดขึ้นเป็นประจำก็จะให้การเรียนรู้ในชุมชนได้จัดกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย

2.5 ด้านการแบ่งปันและเผยแพร่ความรู้ จะช่วยให้สมาชิกสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือมีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการแบ่งปันและเผยแพร่ความรู้ ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดขึ้นเองอย่างเป็นธรรมชาติ และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นภายในหรือนอกของชุมชนอื่น การสนับสนุนสภาวะแวดล้อมให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และเปิดโอกาสให้กลุ่มได้หาทางปรับเป้าหมายการทำงานของกลุ่มให้บางส่วนตรงกับเป้าหมายของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lsacss (2008) กล่าวว่า The World Café เป็นกระบวนการสนทนาโดยมีคำถามหลัก โดยให้สมาชิกแบ่งเป็นกลุ่มและมีการเชื่อมโยงการสนทนาดูแลระหว่างกัน เพื่อสร้างแนวคิดใหม่สำหรับการทำงาน ซึ่งเปรียบได้ว่าเป็นเครือข่ายการสนทนาที่มีชีวิตชีวา จนกลายเป็นชุมชนของคน กลุ่มคน โดยมีหลัก 7 ประการ ได้แก่ 1) กำหนดบริบท 2) สร้างพื้นที่แห่งมิตรภาพ 3) การสำรวจคำถามสำคัญ 4) กระตุ้นให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น 5) การเชื่อมโยงมุมมองที่หลากหลาย 6) การร่วมฟังร่วมกัน และ 7) การแบ่งปันสิ่งที่ค้นพบจากหลักการดังกล่าวสามารถนำมาเป็นวิธีการในการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ในการทำงาน/แบ่งปันความรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย

1.1 ในภาพรวมการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 9 ด้านจึงควรมีการรวบรวมภาพรวมการจัดการความรู้ในแต่ละด้านอย่างสม่ำเสมอ และควรมีการถอดรหัส กระบวนการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยในภาคใต้แต่ละด้านอย่างชัดเจน เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่ประชาชนในชุมชนได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นควรต้องมีการจัดทำเป็นฐานข้อมูลที่สามารถเปิดเผยและชัดเจน

1.2 ในการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนควรจะเริ่มต้นจากหน่วยงานส่วนต่าง ๆ เนื่องจากการดำเนินการจัดการความรู้จำเป็นต้องมีผู้รับผิดชอบและเรียนรู้เทคนิค วิธีการต่าง ๆ เพื่อนำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในชุมชน แต่เมื่อดำเนินการจัดการความรู้ไปสักระยะหนึ่งอาจจะใช้การรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ โดยใช้หลักการของชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) มาเป็นแนวทางในการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างสรรค์ความรู้ให้กับชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยมาขยายผลสู่แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนแต่ละด้าน ด้วยกระบวนการวิจัยต่าง ๆ เช่น การศึกษาเป็นรายกรณี การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ การศึกษาเชิงนโยบาย เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษาการพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย เช่น ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับชุมชนในแต่ละเขตพื้นที่

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2542). *แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาในต่างประเทศ*.

กรุงเทพมหานคร: ที.พี. พรินท์ จำกัด.

ชรินทร์ อินทะสุวรรณ์. (2554). ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยที่ปรากฏใน

วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของประจวบ วงศ์วิชา. *วารสารวิชาการ 4*. (มกราคม- มิถุนายน 2554), 37.

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. (2548). อัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้: บทสำรวจเบื้องต้นจากเอกสาร. *วารสารปาริชาติ 18*

(เมษายน – กันยายน 2548), 108-109.

ประพันธ์ ผาสุกยัด. (2547). *การจัดการความรู้ฉบับมือใหม่หัดขับ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไยใหม่.

ประพันธ์ ผาสุกยัด. (2549). *การจัดการความรู้ KM ฉบับขับเคลื่อน LO*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไยใหม่.

ยังยุทธ อิมอุไร. (2547). *การจัดการความรู้ในองค์กร: กรณีศึกษาบริษัทยูเอชเอ็ม จำกัด*. ภาคนิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาศาสตร์มนุษยและองค์การ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร. (อัดสำเนา).

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2551). *แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย*

ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร.

กรุงเทพมหานคร: วี ซี ซี คอมมิวนิเคชั่น.

วัลภา เล็กวัฒนานนท์. (2554). *การพัฒนาแบบกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมการพึ่งพา*

ตนเองอย่างพอเพียงและยั่งยืนสำหรับครูภูมิปัญญาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์,

สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2547). *สถานศึกษากับการจัดการความรู้เพื่อสังคม*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.

สุพัตรา ชาติบัญชาชัย. (2548). *กระบวนการเรียนรู้: แนวคิด ความหมายและบทเรียน ในสังคมไทย*.

กรุงเทพมหานคร: พิสิทธิ์ ไทย ออฟเซต.

สุมาลี สังข์ศรี. (2545). *การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช.

สุมาลี สังข์ศรี. (2550). *ภูมิปัญญาไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างอาชีพ*. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, สำนักงาน. (2553). *รายงานการวิจัยการศึกษา
สภาวะการเรียนรู้หนังสือของประชากรวัยแรงงานสำหรับชาวไทยมุสลิมที่เป็นผู้ไม่รู้หนังสือในเขตพัฒนา
พิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพมหานคร.

อุทัย ดุลยเกษม. (2551). *ความแตกต่างทางวัฒนธรรม: ผลกระทบและข้อคิดเห็นในการจัดการ
ข้ามวัฒนธรรม*. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้ 1. (มกราคม 2551), 2.

ภาษาอังกฤษ

Lsacss, D. (2008). *Cafe principle in action*. Retrieved June 12, 2013, from
<http://www.theworldcafe.com/principle.htm>.

Davenport, T. (1998). *Working knowledge: new organization manage what
they know*. Boston: Harvard Business School Press.

Dewey, J. (1993). *Expereince and education*. New York : McGraw-Hill.

Maquardt, M. (1996). *Building the learning organization : master the 5 element for
corporate learning*. Palo Alto: Davies-Black.

Nonaka, I. (1999). *The knowledge- creation company*. New York: Oxford
University Press.

Steward, T. (1997). *Intellectual capital: the new weath of organization*. New York:
Doubleday.